

2.

STRUKTURNÍ FUNKCIONALISMUS: ANOMIE A TEORIE NAPĚTÍ. TEORIE SOCIÁLNÍ KONTROLY.

OBSAH

I. TEORIE ANOMIE

1. Teorie anomie Émila Durkheima (1858-1917)
2. Teorie anomie Roberta Kinga Mertona (1910-)
  - Typy individuální adaptace dle R.K. Mertona (1938)

II. TEORIE NAPĚTÍ (STRAIN THEORY) - (V RÁMCI TEORIE KULTUR A SUBKULTUR)

1. Analýza gangové subkultury Alberta Cohena
2. Teorie nelegitimních příležitostí Richarda Clowarda a Lloydla Ohlina

III. TEORIE SOCIÁLNÍ KONTROLY

1. Teorie sociálních vazeb Trávise Hirschiho
2. Důležitost rodiny jako instituce sociální kontroly Ivana Nye
3. Vliv způsobu výchovy a kumulace dalších sociálních handicapů Harriet Wilsonové
4. Nutnost situační prevence kriminality R. Clarka

STRUKTURNÍ FUNKCIONALISMUS

- strukturní funkcionalismus (spolu s teorií sociální směny) lze zařadit mezi konsenzuální teorie, které jsou založeny na následujících předpokladech (Keller 1995:89):
  1. sociální systémy jsou integrované,
  2. společnosti jsou soudržné,
  3. společenský život závisí na solidaritě,
  4. společenský život je založen na reciprocitě a kooperaci,
  5. společnost uznává legitimní autoritu,
  6. základní prvky společenského života jsou normy a hodnoty,
  7. sociální život zahrnuje závazky,
  8. společenské systémy závisí na konsensu,
  9. sociální systémy mají tendenci přetrvávat.

- podstata strukturního funkcionalismu představovaná Comtem, Spencerem či Paretem je vzájemná závislost částí systému na celku, význam vnitřní rovnováhy pro fungování sociálního organismu, idea harmonické seberegulace jak cílového stavu chování systému

I. TEORIE ANOMIE

OBEČNĚ O TEORII ANOMIE

- zaměřuje se na vysvětlení proč některé společnosti, jako např. Spojené státy, mají vyšší míry zločinu nežli jiné společnosti

- Vysvětlení:
  1. silný důraz americké společnosti na cíl dosáhnout bohatství je doprovázen slabým důrazem na legitimní normy typu dostatečné vzdělání a tvrdá práce, kterými by jej bylo možné dosáhnout,

  2. jedinci jsou pak nuceni využívat jakýchkoli nutných prostředků, které mají k dispozici, včetně zločinu,

  3. ty společnosti, které neadekvátně regulují chování jednotlivců jsou charakterizované jako společnosti ve stavu anomie či beznormovosti.

- teorie anomie je zastoupena kromě Durkheima převážně Mertonem, kterého přístup byl do 80. let minulého století převážně odmítán

- během 80. a 90. let revidován¹ - k vysvětlení vzniku zločinnosti bylo využito - kromě kulturní odlišnosti nízkých a pracujících tříd - specifičnosti institucionální struktury ekonomiky

---

¹ (Bernard, 1987; Burton a Cullen, 1992; Cullen, 1984; Messner, 1988; Rosenfeld, 1989)

OBECNĚ O TEORII NAPĚTÍ (STRAIN THEORY)

- zaměřuje se na vysvětlení, proč někteří jedinci a skupiny ve společnosti spíše participují na kriminálním chování nežli jiní
- předpokládá se přitom, že jedinci jsou tlačeni k zločinu, když je jim zabraňováno, aby dosáhly kulturních cílů jako je peněžní úspěch (Merton) či středostavovského statusu legitimními cestami (Cohen; Cloward a Ohlin)
- Vysvětlení:
  1. i přestože se od každého jednotlivce ve společnosti vyžaduje, aby dosáhl cíle peněžního úspěchu či středostavovského statusu, jedincům z nižší třídy je bráněno v dosažení těchto cílů legitimním způsobem: jejich rodiče je nepřipravují k získání dovedností a hodnot nutných k prospívání ve škole, navštěvují podřadné školy a vyrůstají v problémových městských čtvrtích, nemohou si dovolit vystudovat střední školu a mohou pociťovat diskriminaci na pracovním trhu,
  2. společnost tedy sice podporuje každého k tomu, aby dosáhl cíle bohatství, ale zabraňuje rozsáhlým částem populace dosáhnout je legitimním způsobem. Jedinci zažívající zablokování těchto cílů, jsou pod velkým napětím či tlakem a mohou reagovat svou účastí na zločinu.

CO JE TO ANOMIE A JAKÉ JSOU JEJÍ PŘÍČINY?

4. stav společnosti (jako celku), kdy přestávají platit závazné normy jednání/zákony v důsledku:

[a] náhlých a hlubokých společenských změn, při kterých dochází k oslabení kontroly společnosti nad jedincem (Durkheim, 1895),

[b] nesouladu mezi cíly jednání a normami, kterými se jedinec, jehož záměrem je cílů dosáhnout, řídí (Merton, 1957).

5. kontinuum určitého psychického stavu, psychické izolace nebo sociální malintegrace, v němž na jeho jednom pólu má jedinec pocit sounáležitosti s jinými, na pólu opačném pocit vzdálenosti od jiných, pocit odcizení (Srole, 1956, dle Rabušic, Mareš, 1996:177).

Komponenty indexu anomie:

[a] vnímání politického², [b] kulturního³ a [c] ekonomického⁴ systému, [d] vnímání internalizovaných sociálních norem a hodnot⁵, [e] vnímání primárních skupin⁶.

---

² Jedinec má pocit, že veřejné autority se o potřeby obyčejného člověka nezajímají

³ Společenský řád je bez pravidel a nepředvídatelný, takže člověk nemůže uskutečnit své plány a cíle

⁴ Obyčejný člověk se má spíš hůře nežli lépe

⁵ Život nemá význam

⁶ Osobní vztahy k jiným lidem nejsou uspokojující

1. TEORIE ANOMIE ÉMILA DURKHEIMA (1858-1917)

Durkheim, É. 1893. De la division du travail social.
Durkheim, É. 1895. Les Règles de la méthode scientifique.

Jaké jsou výchozí Durkheimovy předpoklady o fungování společnosti ?

- v souladu s konsensuální představou předpokládá, že společnosti jsou založeny na univerzálně platném normativním řádu, který prostupuje celou společností a kdy jeho dodržování (tj. dodržování jeho hodnot a norem) závisí na sociálním konsenzu
- míra individuální identifikace jednotlivců ve společnosti těmito nadindividuálními hodnotami a normami je obsahem kolektivního vědomí a je ukazatelem sociální solidarity
- proto čím větší je soulad mezi individuálními a společenskými hodnotami a zájmy, tím silnější je sociální koheze a naopak, nejsou-li hodnoty a normy jednoznačně stanoveny, nastává anomie: Durkheim proto tvrdil, že **lidé mají pocit, že jejich chování není regulováno společností a dávají proto přednost vlastním sobeckým cílům** (Munková, 2004:31)
- anomie je poté stav společnosti, kdy přestávají platit závazné normy jednání, kdy nejsou přesně stanovena pravidla jednání lidí (Sedláček, 1994), což je způsobeno oslabením kontroly společnosti nad jedincem

Kdy užil Durkheim pojem anomie a proč ?

- Durkheimova sociologie vychází "z vědomí krize, v níž se ocitly a kterou procházejí všechny nejrozvinutější evropské společnosti v 19. století" (Sedláček, 1994:136) v důsledku prudkého rozvoje ekonomiky; dle Durkheima je tak moderní společnost vzhledem k společnosti tradiční ohrožována chaosem
- pojem anomie užil poprvé v druhé polovině 19. století v souvislosti s jeho zájmem analyzovat sociální změnu moderní společnosti, ke které v této době došlo, resp. analyzovat společenské mechanismy, díky kterým je společnost schopna udržovat svou integritu (solidaritu) a rozebírá přitom situace, kdy je tato integrita (solidarita) ohrožena (anomie)
- hrozba chaosu je:
  1. způsobena rychlejším rozvojem ekonomiky, který nekoresponduje se změnami morálních pravidel regulujících lidské chování: zatímco v tradičních společnostech je ekonomika omezena náboženským kodexem, jehož dodržování se striktně vyžaduje, vývoj moderních společností není doprovázen relevantním rozvojem institucí morálně regulujících lidské chování, a proto vzniká anomie;
  2. podporována změnou dělby práce (přeměna mechanické solidarity v solidaritu organickou) a na ní navazující specializací činností, kterou nedoprovází jednotící integrace (Keller, 1992).

Ve společnosti tradiční převažuje mechanická solidarita, která je založena na nízké dělbě práce a jednotném kolektivním vědomí, které vyznává identické normy a hodnoty. Jejich překročení je trestáno, smyslem represivního trestu je stigmatizace a posílení zákazu přestoupení zákonů v komunitě.

Společnost moderní se vyznačuje solidaritou organickou, která je založena na rozvinuté dělbě práce (odpovídající různým pracovním pozicím lidí ve společnosti) a na diferencovaném kolektivním vědomí. Existuje větší prostor pro individuální iniciativu lidí, udržení konsensu vyžaduje uznávání společných hodnot a norem, jejich narušitelé jsou sankcionováni v rámci restitutivní spravedlnosti, jejímž cílem je uvedení do původního stavu s minimálním postihem.

Pravidla sociologické metody [1895] a anomie

- Durkheim tvrdí, že sociální svět lze zkoumat z hlediska kritéria normality a patologie, přičemž výskyt patologie může mít význam (funkci), která je díky možnosti posilovat hodnoty a normy společenských skupin společensky prospěšná: **kriminalitu lze poté považovat z normální - tvoří nedílnou součást zdravých společností, o čemž vypovídá její univerzální výskyt**

Zločiny totiž způsobují izolaci jedince od skupiny, čímž se zvyšuje kolektivní solidarita zbylých členů této skupiny, která vzniká posílením jejích hodnot a norem... (rozsah kriminality je tak pro společnost funkční, určitý morální strach totiž funguje jako nezbytná forma zvyšování kolektivního vědomí).

*Za nezdravé jevy považuje Durkheim **přílišný pokles nebo příliš velký vzestup deviatního chování**, neboť klesne-li kriminalita příliš, došlo k příliš silné sociální kontrole, jehož důsledkem je stagnace společnosti. stoupne-li kriminalita, je ohrožena schopnost skupiny kolektivně reagovat a dochází k porušení sociální koheze. (Viz Munková 2004)*

2. TEORIE ANOMIE ROBERTA KINGA MERTONA (1910-)

Merton, R.K. 1938. Social structure and anomie.
Merton, R.K. 1957. Social theory and social structure.

Jaké jsou výchozí Mertonovy předpoklady o fungování společnosti ?

- jako první definoval oblast zkoumání nonkonformního chování jako chování deviantního, pro který má centrální význam jednak kultura jako soubor určitých hodnot a cílů a třídní struktura společnosti
- zpochybňuje rozdíl mezi patologickým a normálním: stejně jako Durkheim považuje výskyt sociálních deviací za funkční: co pro jednoho může být funkční, může být pro jiného dysfunkční

Kdy užil Merton pojem anomie a proč ?

- Merton vnímá anomii jako stav nedodržování institucionalizovaných norem (1938), resp. shodně s Durkheimem jako stav určité beznormovosti (normlessness) ve společnosti (1957) a zabývá se výhradně příčinami⁷ vzniku anomie ve Spojených státech na konci 30. let
- jedná se o období ekonomické prosperity, víry v pokrok, v Americký sen, která znamenala rovnost šancí pro každého, kdy tvrdá práce a možnost uplatnit svůj talent může přinést úspěch (Downes a Rock, 1989)
- ve společnosti na druhé straně existují ekonomické nerovnosti, jsou heterogenní a zvykem přistěhovalců je navštěvovat saloony, což je způsob života, který představuje pro americké protestanty ohrožením morálky a negativně ovlivňuje pracovní výkon i mezilidské vztahy

---

⁷ v eseji *Social structure and anomie (1938 dle 2000:133)* se Merton snaží:

1. odhalit jak sociální struktury navozují okolnosti, jejichž překročení se považuje za očekávanou reakci.
2. nabídnout systematický přístup k analýze sociálních a kulturních zdrojů deviantního chování,
3. odpovědět na otázku „Jak určité působení některých sociálních struktur tlačí určité příslušníky společnosti k nonkonformnímu chování“.

Kdy užil Merton pojem anomie a proč ? /...pokračování

- předpokládá, že nikoli biologické sklony či psychologická nenormalita jednotlivců jsou příčinou jejich nonkonformního (sociálně deviantního chování), nýbrž že rozpor mezi sociální strukturou společnosti a kulturními cíli je příčinou těchto jevů
- konkrétně vidí příčinu nonkonformního chování vedoucího k anomii v nesouladu mezi sociální strukturou (americké) společnosti a jejími kulturními cíli (cíli jednání jednotlivců), kterých nelze určitými skupinami osob (převážně z nižší třídy) vždy dosáhnout prostřednictvím legitimních prostředků (tj. institucionalizovaných norem, kterými se jedinec, jehož záměrem je cíl dosáhnout, řídí)

„Americká kultura přikazuje přijmout následující kulturní axiomy:

- 1. všichni by měli usilovat o stejné vznosné cíle, protože cesta k nim je otevřena všem (psychologicky posílení nabídky, sociologicky nebrání v potaz existence sociální struktury),*
- 2. domnělý neúspěch není ničím jiným než zastávkou na cestě k budoucímu úspěchu (psychologicky stimul proti vyhasnutí, sociologicky nucení identifikovat se lidí z nižších společenských verset s lidmi nahoře jako se sobě rovnými),*
- 3. neúspěchem je slevit ze své ambice anebo se jí vzdát. (psychologicky zvýšení síly a schopnosti motivace vyvolávat neochabující reakce při absenci odměn, sociologicky nátlak a hrozba neplnohodnotného členství ve společnosti)“ (Merton, 2000:144)*

Důraz (prezentovaný v médiích) je přitom kladen na:

- „1. penalizaci těch, kdo ustupují ze svých ambicí*
- 2. napomínání, že neexistuje slovo jako je selhání a*
- 3. člověk nesmí házet flintu do žita, musí se stále snažit, nesmí slevovat ze svých cílů, protože ne nezdar, ale malý cíl je zločinem“ (ibid.)*

Kritika Mertonovy Teorie (Lemert):

- je mnohdy velmi obtížné rozlišit mezi tím, co je cílem a tím, co je prostředkem k jeho dosažení;
- původní prostředek se může postupně proměnit v cíl a co bylo zpočátku považováno za cíl se může změnit v cíl instrumentální ve vztahu k jinému cíli

TYPY INDIVIDUÁLNÍ ADAPTACE DLE R.K. MERTONA (1938)

- lidé se mohou v závislosti na tom, v jaké sféře sociálních aktivit se pohybují, přesunovat od jedné alternativy individuální adaptace (jednání) k jiné
- jde o více či méně trvalé typy reakcí a nikoli o struktury osobnosti

Způsob adaptace	Kulturní cíle	Institucionalizované prostředky k dosažení cílů	Projevy adaptace
1. Konformita	+	+	= nejčastějším a nejrozšířenějším způsobem adaptace, vyskytuje se ve stabilní společnosti
2. Inovace (= rámec pro výklad deviantního chování - rozsah inovací = ukazatel anomie)	+	-	= zavedené hodnoty kultury pobízejí k úspěchu, <u>třídní struktura však značně omezuje dostupné dráhy vedoucí k tomuto cíli</u> – v podstatě jen na dráhy deviantního chování (s.154) = protizákonné chování zdaleka není abnormálním sociálním či psychologickým projevem – ve skutečnosti jde o velmi běžný fenomén
3. Ritualismus	-	+	= způsob adaptace, kdy člověk individuálně hledá osobní <u>únikovou cestu z nebezpečí a frustrací</u> , které se mu zdají být neodmyslitelnou součástí soutěže o hlavní kulturní cíle a nachází ji v tom, že se těchto cílů vzdá a tím pevněji se upne k bezpečným rutinním postupům a institucionálním normám (s.163)
4. Únik	-	-	= nejméně častá adaptace, jde o <u>individuální způsob adaptace</u> , cizince, příp. o adaptivní aktivity psychotiků, autistů, vyděděnců, tuláků, vandráků, notorických alkoholiků, narkomanů
5. Rebelie	+ -	+ -	= <u>kolektivní způsob adaptace</u> , předpokládá odcizení člověka panujícím cílům a normám, které se začnou pokládat za čistě svévolné = cílem organizovaných hnutí odporu je zavést sociální strukturu, v níž by byly kulturní normy úspěchu ostře modifikovány a učiněna opatření pro těsnější soulad mezi zásluhou, úsilím a odměnou (s.170)

+ = přijetí, - = odmítnutí, +- = odmítnutí hodnot a dosažení hodnot nových

II. TEORIE NAPĚTÍ (STRAIN THEORY) (V RÁMCI TEORIE KULTUR A SUBKULTUR)

Jaké jsou výchozí předpoklady o fungování společnosti v 50. a 60. letech?

- americké a britské koncepce sociálních deviací se snažily vysvětlit odlišnost v lidském chování na základě přijímání odlišných kulturních vzorů chování v různých vrstvách společnosti
- v duchu Parsonsova funkcionalismu byl deviant vnímán jako někdo, kdo postrádá racionální důvod pro svou deviaci, komu nebyly správně vštípeny existující normy chování

Jaké jsou výchozí předpoklady teorie napětí a jací jsou její představitelé?

- deviantní chování je důsledkem sociálního tlaku/napětí, kterému jedince čelí ze strany společnosti a se kterým se musí nějakým způsobem vypořádat
- byly zkoumány různé projevy deviantního chování typu agresivita a vandalismus se snahou vysvětlit z pohledu těchto aktérů toto chování jako způsob řešení problému a nikoli jako sociálně problémové chování
- deviace je tak identifikována v rámci interakcí ve skupině aktérů čelících podobným problémům
- nejvýznamnějšími představiteli jsou:
  1. Albert Cohen (analýza hodnot dominantní kultury a gangové subkultury),
  2. Richard Cloward a Lloyd Ohlin (teorie nelegitimních příležitostí) či
  3. David Matza (techniky neutralizace - viz přednáška o teorii sociálního učení)

1. ANALÝZA GANGOVÉ SUBKULTURY ALBERTA COHENA

Cohen, A.K. (1955). Delinquent Boys. The Culture of the Gang.

- referenčním rámcem pro příslušníky nižších tříd americké společnosti byla kultura střední třídy, které hodnoty Cohen zjišťoval a následně konfrontoval s chlapci z městských gangů
- Cohen vychází z Mertonova modelu, obzvláště jeho teorie napětí (strain theory), kde zdrojem deviantního chování jsou nekompatibilní požadavky mezi normami společnosti a reálným postavením jedince v sociální struktuře
- vysvětluje **původ a význam delikventní subkultury**:
  1. stejně jako Merton tvrdí, že delikvence je zapříčiněn zablokováním cíle dosažení úspěchu,
  2. tvrdí však, že chlapci z nižší a pracující třídy chtějí dosáhnout vedle tohoto cíle spíše širšího cíle středostavovského statusu, který zahrnuje vedle finančního úspěchu také respekt ostatních.
  3. nemožnost dosažení tohoto širšího cíle vede k nepřátelství, které vede mimo jiné k nastavení nového statusového systému, který hodnoty střední třídy odmítá a nahrazuje je hodnotami opačnými (středostavovské hodnoty jako je soukromé vlastnictví a respektování jedince jsou nahrazeny hodnotami destrukce a krádeže majetku a agrese vůči ostatním)

Výsledná zjištění Cohenovy teorie

- zmapoval řadu forem gangové delikvence, zejména zdroje vandalismu a agrese
- rozšířil Mertonův koncept individuální adaptace konceptem skupinových jednání, které je motivováno sdílenými hodnotami delikventní subkultury
- na ose konformita-deviace je významným zlomovým bodem vstup do školy, kde si jedinec (v konfrontaci s autoritou učitelek personifikující střední třídu) uvědomuje svůj status, váhu kladenou na školní výkony a v případě školního neúspěchu čelí trvalému zařazení mezi neúspěšná, kdy např. záškoláctví může být reakcí na pociťovaný neúspěch a představuje negaci hodnoty vzdělání
- delikvence má dvě funkce: umožňuje dosažení alternativního statusu a umožňuje pomstít se systému
- gang obrací naruby vážená a úctyhodná pravidla společnosti a vyznává tak opačné hodnoty (nižší kriminalitu lze vysvětlit u střední třídy možností uspět při užití konvenčních prostředků, mezi dívkami, které si mohou zvýšit status sňatkem a ve venkovských oblastech, kde je tlak na dosažení určitého statusu nižší)

2. TEORIE NELEGITIMNÍCH PŘÍLEŽITOSTÍ RICHARDA CLOWARDA A LLOYDA OHLINA

Cloward, R.A. and Ohlin, L.E. (1960). Delinquency and Opportunity.

- stejně jako Cohen se autoři snaží **vysvětlit původ a význam delikventních gangů či subkultur**, které se vyskytují v městských oblastech u mužů z nižších tříd
- **vznik určitého typu gangu / subkultury podmiňuje struktura legitimních a nelegitimních příležitostí**, které se vyskytují v jedincově bezprostředním okolí; nelegitimní příležitosti jsou základem vzniku a začleňování se do subkultury, která se orientuje na jejich využití (obzvl. kriminalita dospělých)
- Na rozdíl od Cohena tvrdí, že existují **tři odlišné typy delikventních subkultur**:
  1. **kriminální s. orientované na krádeže** – kde je otevřená struktura nelegitimních příležitostí, jedinec může úspěšně přijmout kriminální role dospělých, od kterých se je naučí (oblasti, kde žijí nižší třídy, kde se vyskytují kriminální gangy)
  2. **konfliktní s. orientované na násilí/fighting** – kde je uzavřena legitimní i nelegitimní příležitost pro ekonomický úspěch, což vede k příklonu mladých lidí k násilí a válčení gangů; u konfliktních subkultur je možné získat respekt, a tím i alternativní status pro ty, které předvádějí fyzické dovednosti a odvahu v gangových konfliktech (dezorganizované oblasti)
  3. **retreatistické/ústupové s. orientované na zneužívání drog** – při neúspěchu v začlenění se do ad 1 či 2 je volena strategie úniku, jde o „dvojitý neúspěch (v obou předchozích typech oblastí)

RICHARD CLOWARD A LLOYD OHLIN

/...pokračování

- pro vysvětlení těchto subkultur využívají jak Cohena (subkultury reprezentují řešení problémů souvisejících s jejich přizpůsobením), tak i Mertona (hlavním problémem přizpůsobení chlapců z nízké třídy je jejich neschopnost dosáhnout peněžního úspěchu legitimními způsoby).
- Cloward a Ohlin však Cohena a Mertona významně rozšiřují. Tvrdí, že neschopnost dosáhnout peněžního úspěchu utváří delikvenci a za určitých podmínek mohou zatížení jedinci subkulturu vytvořit anebo se k již existující subkultuře připojit. Tyto delikventní subkultury racionalizují či ospravedlňují delikvenci svých členů a tvrdí, že delikvence je přirozenou reakcí na nepříjemnou/namáhavou/trying situaci. Využívají tak teorii napětí k tomu, aby vysvětlili vývoj delikventních subkultur. Neschopnost dosáhnout peněžní prospěch však nedeterminuje specifické vzorce delikvence či typu subkultury, v kterou ústí. Někteří jedinci reagují na tlak krádeží, jiní násilím a další zneužíváním drog.

Kritika Clowarda a Ohlina

- data ukazují, že většina členů gangů se nespécializuje na boj či krádeže či užívání drog, spíše směřují k širšímu delikventnímu chování) (Covey 1992)
- chceme-li dobře vysvětlit zločin, je nutné zvažovat dostupnost jak legitimních, tak i nelegitimních příležitostí. Nedostatek legitimních příležitostí může vytvořit obecnou dispozici pro zločin, ale dostupnost nelegitimních příležitostí či ilegálních prostředků determinuje zdali ke zločin dojde, případně v jaké podobě (Culen 1984)

III. TEORIE SOCIÁLNÍ KONTROLY

- objevily se na konci 60. let v době rozkvětu teorie napětí a teorie labellingu
- zaměřují se na jedince, jeho povahu, na jeho vazby k nejbližšímu okolí
- je inspirací práce Shawa a McKaye a jejich konceptu sociální dezorganizace jako příčiny delikventního chování v městských oblastech Chicaga, která je důsledkem nedostatečné sociální kontroly v komunitě

Jaké jsou výchozí předpoklady teorie sociální kontroly a jací jsou její představitelé?

- lidé jsou permanentně nespokojeni s tím, co mají a dodržují proto normy pouze díky existenci mechanismů sociální kontroly (vnitřních kontrolních mechanismů vycházejících z jedincem internalizovaných norem a vnějších mechanismů sociální kontroly zajišťovaných společností a jejími institucemi)
- lidské touhy a aspirace jsou nekonečné (Durkheim) a jedinec tak jedná ve snaze maximalizovat užitek s minimem vynaloženého úsilí: nedostatečná sociální kontrola je potom jednou z příčin příležitosti páchat kriminální činnost
- významnými představiteli jsou:
  1. Walter Reckless (teorie omezení/containment theory)
  2. Travis Hirschi (teorie sociálních vazeb)
  3. Ivan Nye (důležitost rodiny jako instituce sociální kontroly)
  4. Harriet Wilsonová (vliv způsobu výchovy a kumulace dalších sociálních handicapů)
  5. R Clarke (nutnost situační prevence kriminality)

1. TEORIE SOCIÁLNÍCH VAZEB TRAVISE HIRSCHIHO

Hirschi, T.(1969). Social Bond Theory

- zpochybňuje vazbu mezi delikvencí a třídní příslušností, která by vyznávala specifické hodnoty pracující třídy, nejvýznamnější proměnou, která ovlivňuje delikvenci je podle Hirschiho dohled rodičů, intimita komunikace s rodiči, případně citová identifikace s rodiči, příp. vztahy učitelů a studentů ve škole
- neklade si tradiční otázku „proč lidé porušují normy?“, ale „proč lidé neporušují normy?“
- vychází ze základního předpokladu, že jedinec má určitou sociální vazbu ke společnosti, kterou lze specifikovat prostřednictvím 4 faktorů:
  1. silná emocionální náklonnost k ostatním vrstevníkům, učitelům a dalším dospělým, a tím k normám společnosti (připoutání ke společnosti) / attachment
  2. racionální závazek vůči společnosti (vazba na společnost) / commitment
  3. angažovanost v konvenčních aktivitách ve společnosti (involvement)
  4. víra ve společenské hodnoty a normy (belief)
- k delikventnímu jednání dochází tehdy, je-li toto jedincovo připoutání ke společnosti oslabené či přerušené

2. DŮLEŽITOST RODINY JAKO INSTITUCE SOCIÁLNÍ KONTROLY IVANA NYE

Nye, I. (1958). Family Relationship and Deviant Behavior.

- konformita není člověku dána, ale musí mu být vštěpována rodiči a zajišťována sociální kontrolou, která může být vnitřní (daná internalizací hodnot), **přímá a nepřímá**
- rodina, její postoje a citové vazby hrají centrální roli při pohybu na ose konformity-deviace; méně důležité je její složení; při vzájemných konfliktech rodinných členů může dát dítě přednost delikventnímu prostředí, ve kterém se cítí lépe
- vnitřní sociální kontrola je nejefektivnější a nejjevnější – přímá kontrola představuje vnější dohled rodičů, učitelů, vrstevníků ad., slouží jako prevence i sankce k zajištění konformního chování (větší přímé kontrole jsou vystaveni dívky, a proto bývají méně často deviantní) – nepřímá kontrola je realizována citovými vazbami jedince k jeho blízkým, o jejichž lásku usiluje – sociální kontrola nesmí být ani příliš slabá ani příliš silná, jinak existuje riziko delikventního chování

3. VLIV ZPŮSOBU VÝCHOVY A KUMULACE DALŠÍCH SOCIÁLNÍCH HANDICAPŮ HARRIET WILSONOVÉ

Wilsonová, H. (1978).

- zkoumala deprivované rodiny v Birminghamu
- hlavním faktorem diferencujícím delikventní mládež byl stupeň ochrany poskytované dětem jejich rodiči k zajištění jejich bezpečnosti; delikventní chování bylo ovlivněno laxním způsobem výchovy a kumulací dalších handicapů (stresem v důsledku nezaměstnanosti, permanentní chudoby, duševních chorob rodinných členů)
- Wilsonová tvrdí, že tyto situace nelze ovlivnit výchovnými či sankčními opatřeními

4. NUTNOST SITUAČNÍ PREVENCE KRIMINALITY R CLARKA

Clarke, R. (1980).

- je zastáncem situační teorie sociální kontroly a snaží se rozpracovat preventivní opatření k regulaci kriminality
- bylo by vhodné nikoli zabývat se výhradně procesem, jak se u pachatelů kriminálních činů utváří vrozené či získané „dispozice“ k jejich chování (jak je tomu v kriminologii doposud), ale rozborem příležitosti pro páchaní kriminality a rizik spojených s kriminální činností jako základu pro tvorbu smysluplných preventivních opatření (nutnost zaměřit se na technické aspekty kriminality)
- je nutné si uvědomit, že delikvent je schopen provádět racionální volbu mezi přínosy a riziky kriminálního chování a je si dobře vědom toho, co hodlá spáchat
- lidé, kteří provádějí kriminální aktivity typu vandalismus, krádeže aut, krádeže v obchodech aj. by proto neměly být zvažováni jako zločinci v pravém slova smyslu, ale spíše jako jedinci, kteří se od sebe vzájemně liší, z nějakého důvodu páchají danou kriminální událost za určitých okolností a rysů jedincovy situace – důraz by měl být kladen na tyto prvky a nikoli na dispoziční teorie
- řešením snižování kriminality je poté jednak snižování fyzických příležitostí k páchaní kriminality (zabezpečení objektů před krádeží různými bezpečnostními opatřeními) a jednak zvyšování pravděpodobnosti dopadení pachatelů